

УДК 378.02:372.8

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Русавська Світлана, викладач, Комунальний вищий навчальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка».

ORCID: 0000-0001-9802-5377

E-mail: t.kremesyana@gmail.com

Савранська Олена, викладач, Комунальний вищий навчальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка».

ORCID: 0000-0001-9139-0523

E-mail: t.kremesyana@gmail.com

Статтю присвячено дослідженню особливостей формування здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої діяльності, покладеної в основу їхньої професійно-педагогічної підготовки. Досліджено специфіку професії вчителя музичного мистецтва. Особливу увагу відведено удосконаленню творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва як засобу реалізації їх духовно-творчого потенціалу: оволодіння комплексом необхідних наукових знань; вивчення питань специфіки змісту музичного мистецтва; розвиток емоційно-вольової сфери студентів.

Ключові слова: творчість, діяльність, творча діяльність, педагогічна діяльність, навчальний процес, музична культура, майбутні вчителі музичного мистецтва, фахова підготовка.

CREATIVE ACTIVITIES OF FUTURE MUSIC ART TEACHERS

Rusavska Svetlana, Lecturer, Communal Higher Education Institution «Taras Shevchenko Uman Humanities and Pedagogical College».

ORCID: 0000-0001-9802-5377

E-mail: t.kremesyana@gmail.com

Savranskaia Elena, Lecturer, Communal Higher Education Institution «Taras Shevchenko Uman Humanities and Pedagogical College».

ORCID: 0000-0001-9139-0523

E-mail: t.kremesyana@gmail.com

Having analyzed the scientific literature on the problem under study it was found out that there are contradictions between the growing requirements for the formation of mechanisms of the future musician teacher's creative personality, and the practical realization of the set goals. Between the demands of society for a purposeful focus to identify those social and spiritual sources, opportunities, reserves and means of becoming professionals who manage the process of youth education.

The purpose of the article is to prove the need to form the ability of future music teachers to creative activity as a means of realizing their spiritual and creative potential.

To achieve the goal, a set of theoretical methods were used, including: analysis and systematization of scientific sources in order to identify the state of development of the problem under study; terminological analysis to determine the nature and content of key research definitions; analysis,

generalization, systematization to determine the potential effectiveness of methodological approaches. According to the results of the analysis of the scientific-pedagogical literature and practical experience, the specificity of the profession of teacher-musician, which is, first and foremost, related to creative activity is investigated. Musical and performing activity is characterized as a kind of creative activity, which is realized in two forms: spiritual and practical, which implies the formation of an artistic concept and activity-practical, which means the embodiment of this idea in sounds, its processing and performance of music.

The modern teacher is obliged not only to pass on the experience of previous generations to the future generations, to equip his students with knowledge, but also to form in them the need for constant renewal, to instill the skills of self-education. Modern music teacher must have an idea of the creative nature of his work, be prepared for pedagogical activity as a creative process, possess significant personal, professional and creative potential.

Keywords: *creativity, activity, creative activity, pedagogical activity, educational process, musical culture, future teachers of musical art, professional training.*

Провідним напрямом, який відповідає сучасним вимогам освітнього процесу, є переосмислення мети, завдань і методів фахової підготовки студентів, зокрема майбутніх учителів музики, конкретизація шляхів формування їх інструментально-виконавської творчості як джерела духовного становлення. Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми свідчить про наявність суперечностей між зрослими вимогами до формування механізмів творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва й практичною реалізацією визначених цілей; між запитамі суспільства щодо цілеспрямованої орієнтації на виявлення тих соціальних і духовних джерел, можливостей, резервів і засобів становлення спеціалістів, які забезпечують управління вихованням молоді, і невеликою кількістю відповідних наукових та методичних рекомендацій.

Наукові передумови вивчення зазначеної проблеми містяться в досягненнях психологів у галузі дослідження активності особистості, її свободи, творчості, самодіяльності, тобто виявів суб'єктності людини (Л. Арчажнікова [1], А. Зайцева [3] та ін.). У загальнопедагогічному аспекті феномен творчої особистості вчителя базується на засадах особистісно орієнтованої освіти, ідей акмеології та синергетики, які розкривають комплексний підхід до творчої індивідуальності вчителя (І. Зязюн [4], О. Олексюк [7] та ін.). Сучасні музично-педагогічні дослідження (Г. Падалка [8], О. Рудницька [9], О. Щолокова [12]) є теоретико-методологічною основою для пошуку, реалізації й удосконалення підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Як показує наукове осмислення практики художньої освіти, поряд з провідними тенденціями вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва нерідко зберігається формально-алгоритмічний підхід до організації навчання, у рамках якого формування готовності студентів до творчої діяльності замінюють на відпрацювання системи певних операцій, музичних умінь і навичок. І викладання фахових мистецьких дисциплін, ігноруючи серце і душу особистості, залишає осторонь систему мотивів художньо-творчої діяльності, емоційно-вольову сферу студентів, їх творчий потенціал.

Використання понять «педагогіка мистецтва», «художня педагогіка», «арт-педагогіка», що виникли в останні роки, викликане необхідністю пошуку відповідних підходів до конструювання педагогічних технологій і шляхів їх обґрунтування.

Мета статті полягає в дослідженні умов удосконалення творчої діяльності

майбутніх учителів музичного мистецтва як засобу реалізації їх духовно-творчого потенціалу.

Педагогічна праця завжди була творчою, адже основне її призначення полягає у творенні особистості, розвитку, утвердженні духовного начала в людині. Крім того, діяльність педагога відбувається в постійно змінних ситуаціях, вимагає врахування всіх умов.

Володіючи ґрунтовною професійною базою, сучасний педагог повинен мати уявлення про творчий характер своєї праці, бути підготовленим до педагогічної діяльності як до творчого процесу, мати вагомий особистісний, професійний і творчий потенціал. Щоб створювати нове, вчителю необхідно розвивати і вдосконалювати свої творчі здібності, істотну роль у виявленні і розвитку яких може зіграти вища школа. Творчість як компонент формування особистості педагога має бути присутнім на всіх етапах її становлення, стати провідним системоутворювальним компонентом освітнього процесу. Сформуванню творчої індивідуальності учителя музичного мистецтва, готову до сприйняття художньо-педагогічного процесу як творчості; закласти основи створення творчої лабораторії вчителя музичного мистецтва – актуальне завдання вищої музично-педагогічної освіти. Саме під час навчання у закладі вищої освіти для майбутнього вчителя музичного мистецтва створюють найбільш сприятливі умови для успішної інтеграції теорії і практики, аналізу передового досвіду й досягнень науки, власної професійної діяльності, що включає в себе концертно-виконавську і дослідницьку діяльність.

Професія вчителя музичного мистецтва поєднує в собі різнобічну діяльність, яка включає вміння і навички педагогічної, виховної, організаторської, просвітницької, методичної, виконавської роботи. Ці напрями діяльності викладача-музиканта відіграють важливу роль у вирішенні специфічних завдань, орієнтованих на формування музичної культури не тільки тих, хто навчається, а й самих педагогів. Сучасна світова музична культура являє собою своєрідний сплав, у якому можна виокремити безліч традицій, стилів, напрямків. Завдання педагога полягає в тому, щоб донести до учня різноманіття музичних творів, навчити бачити і розуміти специфічні особливості музики, іншими словами – навчити «відчувати музику».

Специфіка музично-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона вирішує педагогічні завдання засобами музичного мистецтва, які становлять комплекс спеціальних, психолого-педагогічних, загальнонаукових, методологічних знань, умінь та навичок за провідної ролі загальнопедагогічних здібностей. Музична діяльність є багатогранною структурою і містить в собі педагогічну, хормейстерську, музикознавчу, музично-виконавську, дослідницьку роботу, засновану на вмінні самостійно узагальнювати і синтезувати отримані знання [1, с. 3–12].

Специфічність цієї професії обумовлена складною багатогранною структурою самої діяльності вчителя музичного мистецтва закладу загальної середньої освіти, що збагачує духовний світ підростаючого покоління, розвиває та формує в ньому настільки важливі морально-естетичні погляди, почуття, що прищеплюють потребу, інтерес до пізнання досягнень національної та світової культури і мистецтва. Тому вчитель музичного мистецтва повинен бути не лише грамотним, освіченим фахівцем, а насамперед – творчою особистістю. Учитель музичного мистецтва повинен відчувати себе першовідкривачем раніше невідомої музики, зберігаючи творче ставлення до

кожної п'єси, пісні. Учитель музичного мистецтва має бути особистістю у високому суспільному значенні цього слова.

Специфіка професії вчителя музичного мистецтва пов'язана з творчою діяльністю. Творчість, творче перетворення дійсності, творчий погляд на світ, творчий процес – явища загадкові, не до кінця пізнані й такі, що з часом не втрачають своєї привабливості. Філософи, педагоги, психологи, соціологи вивчають цей феномен, висловлюючи різні, часом досить суперечливі погляди на природу і сутність творчості.

Під творчістю у філософії і соціології розуміють діяльність, за допомогою якої створюються нові, суспільно значущі матеріальні та духовні цінності. Результатом творчої діяльності може бути поява нового продукту, внесення об'єктивної новизни в технологію або організацію трудової діяльності, конструкцію або предмет праці [11, с. 1314].

С. Сисоєва визначає творчу особистість як «суб'єкт творчих соціальних відносин та продуктивної творчої діяльності» [10, с. 267].

Діяльність – це найважливіша форма прояву активного ставлення людини до дійсності. Діяльність являє собою процес, під час якого людина творчо перетворює природу, роблячи тим самим себе діяльним суб'єктом, а явища природи, які нею освоюються, – об'єктом своєї діяльності. Саме матеріально перетворювальній предметній діяльності та праці людина зобов'язана як своїм становленням, так і збереженням і розвитком під час історичного процесу всіх людських якостей [3, с. 94]. Як зазначає Ю. Мировська, не менш важливим є «націлена на творчу та пізнавальну діяльність група, частиною якої стає кожний студент» [5, с. 214–220].

Якості, властивості особистості, педагогічні вміння, що визначають творчу діяльність учителя, належать до характеристики творчої діяльності вчителя музичного мистецтва. Отже, *однією з найважливіших умов розвитку творчої готовності особистості є процес включення її в різні види творчої діяльності, що забезпечують розвиток необхідних здібностей*. Звертаємо увагу, що специфіку змісту професійної діяльності вчителя музичного мистецтва характеризує єдність її компонентів: музичного та педагогічного, тобто, творчий зміст музично-педагогічної (фахової) діяльності вчителя музичного мистецтва зумовлений процесами інтерпретації змісту галузей музичної діяльності та власне педагогічної.

З метою формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої діяльності важливо сприяти наповненню їхнього професійного досвіду *комплексними науковими знаннями з методології наукового дослідження, музикознавства, музичної психології та педагогіки, психології творчості*. Професійне навчання вчителя музичного мистецтва, що інтегрує методологічні й методичні знання, сприяє становленню його професіоналізму і педагогічної майстерності як показника ефективного вирішення завдань навчання і виховання дітей засобами музичного мистецтва. Методологічна підготовка фахівця є базою його різнобічної методичної оснащеності, що включає не тільки напрями музично-естетичної роботи в закладі загальної середньої освіти, а й освоєння комплексу музично-виконавських дисциплін спеціального циклу. Варто пам'ятати вислів видатного піаніста Г. Нейгауза: «Хрестоматійна методика, яка дає переважно рецептуру, так звані тверді правила, нехай навіть вірні та перевірені, назавжди залишиться лише примітивною, першопочатковою, спрощеною, такою, яка потребує під час зіткнення з реальним

життям щохвилинного розвитку, домислення, уточнення, оживлення, одним словом, дидактичного перетворення» [6, с. 88].

Особливого значення для ефективної творчої діяльності набуває *вивчення студентами, майбутніми вчителями музичного мистецтва, питань специфіки змісту музичного мистецтва*. З цією метою важливе ознайомлення їх з основними положеннями інтонаційної теорії Б. Асаф'єва [2], яка дає необхідні орієнтири для виявлення специфіки змісту музичної діяльності, особливостей музичного мислення, усвідомлення проблем сприйняття музики, сутності процесу інтерпретації.

Так, найбільш гостро проблема розвитку музичного мислення постає під час вивчення дисциплін спеціальної підготовки музично-виконавського профілю. Як відомо, музично-виконавська діяльність володіє великою художньою та емоційною силою впливу. Зазначимо, що поряд з майстерним володінням інструментом, яскравий емоційний вплив мають вокальні та хормейстерські вміння вчителя музичного мистецтва.

Розвиток музичного мислення є спеціальним напрямом педагогічної роботи зі студентами. Важливо провести попередню діагностику, яка дозволить виявити особливості розвитку мислення, та окреслити технології, які сприятимуть розвитку зазначеного виду мислення в студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва.

У професійній діяльності вчителя музичного мистецтва специфіка музичного мислення проявляється не тільки в осягненні інтонаційного змісту музичного мистецтва, але і як практичні дії педагога. Урахування цієї характерної риси музично-виконавської діяльності дуже важливе, адже саме якість інтонаційних процесів, їх художньо-образний зміст визначає художній смисл музично-технічних прийомів і способів діяльності. Розвиток творчої готовності майбутніх учителів музичного мистецтва також ставить за мету вдосконалення в них сенсорних процесів на основі усвідомлення якості власних дій під час засвоєння змісту діяльності. Розвиток відчуттів, сприймань, уявлень сприяє всебічному вдосконаленню особистості майбутнього фахівця, оскільки сенсорні процеси нерозривно пов'язані з мисленням, уявою, пам'яттю, потребами й здібностями.

Особливе місце у формуванні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до творчої діяльності має *розвиток емоційно-вольової сфери* їхньої особистості, що зумовлено емоційними переживаннями, які виникають під час сприйняття і втілення художньо-образного змісту творів. Розвиток емоційних станів й оперування ними під час музично-виконавського процесу характеризує прояв музичного артистизму, синтезує в собі єдність емоційно-вольових станів адекватного втілення музичного змісту твору.

Важливо підкреслити, що розвиток творчої готовності вчителя музичного мистецтва до педагогічної діяльності зумовлено реалізацією позиції, яка враховує тісні взаємозв'язки внутрішніх ресурсів особистості – загальних, спеціальних і професійних здібностей, які взаємодіють з інтелектом, почуттями і волею особистості. Освоєння професійної діяльності як творчого процесу в підготовці педагога-музиканта передбачає формування його здібностей до інтерпретації музичних явищ, естетичної позиції в освоєнні музичного мистецтва, а також здатністю володіти педагогічною інтерпретацією широкого профілю педагогічних явищ.

Отже, сучасний учитель музичного мистецтва зобов'язаний не тільки передати

майбутнім поколінням досвід попередніх, озброїти своїх учнів знаннями, а й сформуванню в них потребу в постійному оновленні, прищепити навички самоосвіти. Володіючи міцним професійним підґрунтям, сучасний учитель музичного мистецтва повинен мати уявлення про творчий характер своєї праці, бути підготовленим до педагогічної діяльності як до творчого процесу, володіти значним особистісним, професійним і творчим потенціалом, використовувати нестандартний підхід до вирішення педагогічних завдань.

Отже, умовами вдосконалення творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва було обрано: включення особистості в різні види творчої діяльності, що забезпечують розвиток необхідних здібностей; наповнення професійного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва комплексними науковими знаннями з методології наукового дослідження, музикознавства, музичної психології та педагогіки, психології творчості; вивчення студентами питань специфіки змісту музичного мистецтва; розвиток емоційно-вольової сфери особистості майбутніх учителів музичного мистецтва.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Подальшого уточнення потребують механізми удосконалення підготовки педагогів закладів вищої освіти у формуванні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності на творчій основі. Успішне вирішення цього питання сприятиме підвищенню якості вітчизняної педагогічної освіти, її інтеграції в європейський освітній простір, забезпечить конкурентоздатність українських педагогів на світовому ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки. Москва: Просвещение, 1984. С. 3–12.
2. Асафьев Б. В. Музыкальная форма как процесс. Ленинград: Музыка, 1971. 376 с.
3. Зайцева А. Инструментально-выполнительская творчество как засіб духового становлення майбутнього вчителя музыки. *Наукові записки*. 2007. № 10. С. 94.
4. Зязюн І. А. Интеллектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. Київ: Віпол, 2000. 636 с.
5. Мировська Ю. Створення творчого середовища як умова мотивації до формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музыки і хореографії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. Вип. 8, ч 1. С. 214–220.
6. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры. Москва: Музыка, 1988. 120 с.
7. Олексюк О. М. Музыка педагогіка: навч. посіб. Київ: КНУКіМ, 2006. 188 с.
8. Падалка Г. М. Учитель, музыка, діти. Київ: Муз. Україна, 1982. 144 с.
9. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна і мистецька. Київ: КНУКіМ, 2002. 270 с.
10. Сисоева С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури. Київ: ЕДЕЛЬВЕЙС, 2014. 400 с.
11. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохов. Москва: Советская энциклопедия, 1985. С. 1314.
12. Щолокова О. П. Формування творчої індивідуальності студентів в умовах фахової підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. 2012. Вип. 13. С. 23–26.

REFERENCES

1. Archazhnikova, L. G. (1984). Professiya – uchitel' muzyki. Moscow: Prosveshcheniye [in Russian].
2. Asaf'yev, B. V. (1971). Muzykal'naya forma kak protsess. Leningrad: Muzyka [in Russian].
3. Zaitseva, A. (2007). Instrumental'no-vykonavs'ka tvorchist' iak zasib dukhovoho stanovlennia maibutnioho vchytelia muzyky. *Naukovi zapysky – Proceedings, issue 10, 94* [in Ukrainian].

4. Ziaziun, I. A. (2000). *Intelektualno-tvorchyi rozvytok osobystosti v umovakh neperervnoi osvity*. Kyiv: Vipol [in Ukrainian].
5. Myrovs'ka, Y. U. (2013). Stvorennia tvorchoho seredovyshcha iak umova motyvatsii do formuvannia khudozhnio-komunikatyvnykh umin' maibutnikh uchyteliv muzyky i khoreohrafi. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia – Problems of modern teacher preparation*, 8, 214–220 [in Ukrainian].
6. Neygauz, G. G. (1988). *Ob iskusstve fortepiannoy igry*. Moskva: Muzyka [in Russian].
7. Oleksiuk, O. M. (2006). *Muzychna pedahohika: Navchal'nyi posibnyk*. Kyiv: KNUKiM [in Ukrainian].
8. Padalka, H. M. (1982). *Uchytel', muzyka, dity*. Kyiv: Muz. Ukraina [in Ukrainian].
9. Rudnyts'ka, O. P. (2002). *Pedahohika: zahal'na i mystets'ka*. Kyiv: KNUKiM [in Ukrainian].
10. Sysoieva, S. O. (2014). *Tvorchyi rozvytok fakhivtsiv v umovakh mahistratury*. Kyiv: EDEL'VEIS [in Ukrainian].
11. *Sovetskiy entsiklopedicheskiy slovar'*. (1985). A. M. Prokhov (Ed.). Moskva: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
12. Shcholokova, O. P. (2012). Formuvannia tvorchoi indyvidual'nosti studentiv v umovakh fakhovoi pidhotovky. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova – Scientific journal of MP Dragomanov NPU, issue 13*, 23–26 [in Ukrainian].